

Ялта ў съявіле абвешчаных дакумэнтаў

У папярэднім нумары «Бацькаўшчыны» мы пайфармавалі ёў апублікаваны міністэрствам замежных спраў СССР тайных дакумэнтаў Ялтанскага канферэнцыі й выказали свае прыпушчальныя, які ўльлы можа мец, гэта для будчай палітыкі заходняга съвету. На падставе выніку гэтых дакумэнтаў і да падзеных у заходнях каментараў да іх, пададзеных у аўтографе асобы, якія ўзімку падпісалі пакорыю ў пракце, паставаюся ціпер асьветліць некаторыя важнейшыя праблемы, якія на гэтай канферэнцыі, што адбывалася ад 4 да 11 лютага 1945 году, парушалісь ў дыскутаваліся.

Абвешчаныя дакумэнты складаюцца з пратаколаў і засемак рознага паходжання. Вялікая іх часць зъяўляецца записамі Чарльса Болена, ціперашыгага амэрыканскага пасла ў Маскве, які ў Ялце быў перакладчыкам прэзыдэнта Рузвэльта і такім чынам прысутнічаў на ўсіх нарадах, іншай часці зъяўляюцца записамі засуджанага потым за шпіянаж на карысць Саветаў Рузвэльтавага дадзеніка ў Ялце Альдэжэра Гісса, які ў звязку з асабістага архіву прэзыдэнта Рузвэльта, з актаў і архіваў амэрыканскага міністэрства замежных спраў і міністэрства абароны. Урадавыя пратаколы канферэнцыі, здаецца, на зычынне Сталіна, які былі съпесаваны.

Ялтанская канферэнцыя галоўным чынам канцэнтравалася на наступнымі праблемамі: 1. будучы лёс пераможанай Нямеччыны; 2. будучыні Польшчы і іншых дзяржаваў Сиродня-Усходняй Эўропы; 3. уцягненіне Савецкага Саюзу ў вайну супраць Японіі і рэканструкцыю гэтага гэтых асноўных праблемаў, на канферэнцыі абгаварваліся пытанні Арганізацыі Задзіночаных Нацый і яе першай канстытуцыйнай асамблей ў Сан Францыско і пытанні ўзделу Францыі ў акупацый Нямеччыны і ў Кантрольнай Камісіі ў справе Нямеччыны.

Лёс пераможанай Нямеччыны

Вельмі харэктэрна, што ў пэрыяд Ялты заходняе альянты верылі, што Нямеччына здолна яшчэ з'ячна даўжы супрацўляцца, чымся яна магла ў запраудніасці. У справаў дзяржавы альянцкага генэральнага штабу з 1-га лютага 1945 г. за найранейшыя тэрмін заканчэння вайны супраць Нямеччыны прызначылася 1-е ліпеня 1945 г. Апрача гэтага, генэральны штаб выказаў перакананне, што вайна ў Нямеччынай магчыма яшчэ працягніца да 31 снежня 1945 г. Аднак Нямеччына скапітулювала ўжо 8 траўня. Гэтая перакананне ўздолнасці Нямеччыны даўжэй супрацўляцца мела ўплыў на амэрыканскія жаданні прызначыць Саветаў да вайны супраць Японіі за ўсякую цену.

Чэрчыль, Рузвэльт і Сталін падчас канферэнцыі ў Ялце

і заняў становішча, што Нямеччыне, лі-б, прыкладам, Гітлер і Гімлер адсупраўда, нельга дазволіць разбудоўваць нуты ад кіраўніцтва Нямеччынай і вынётай вясной машынёры, аднак асьветніч, што нікто не жадае поўнага там перагавораў аб бязумоўнай капітуляцыі, тады альянты патрабавалі-б між зыншчынная нямецкая прамысловага капітуляцыі, тады альянты патрабавалі-б між капітуляцытуту ў Рурскім і Саарскім басейне. Чэрчыль-жа, які спачатку быў супраць пляну Моргантай, пазней яго падтрымліваў на надзе, што Вялікабрытанія і гэткім спосабам пазбудзеца небясьпечнага гандлёвага канкурэнта і праймі-нія нямецкія рынкі на сталь і зялена. У гэтым пытанні перамог амэрыканскі практ, што Нямеччына будзе толькі адабраная магчымасць распачаць новую вайну і месцем стала гаспадарскую перавагу ў Эўропе.

Іншым пытаннем было спраўа нямечкіх вясенных рэпарацый. На катэгарычнае дамаганне Саветаў заходняй партнёры згадлілі, што нямецкія рэпараціі

будуть выносіць 20 мільярдаў даляраў і будучай федэрациі паўдзённанімецкіх

Нямеччыны, быў у Ялце ўжо неактуальны. тае сумы.

На канферэнцыі было ўзгоднена, што

плян супраць фарсы ў справе Савецкі Саюз атрымае палавіну гэ-дзяржаваў, якай абымала-б Аўстрыю.

Баварыю, Вюртэмбрэг і Бадэн. Апрача гэ-

тага, патрабаваў тады Сталін аддзялен-

ия, спараліжаванія і падданіні між-

народнай кантролю Руры і Саары, ста-

рэння з Надрэніі асонае дзяржавы і

інтэрнацыяналізацыі Кільскага канала.

На гэтай-же канферэнцыі было даслы-

нутае пагадненне ў справе ўсходніх

границі Нямеччыны.

Польшча і Сиродня-Усходняй Эўропа

Як ведама, на моцы ялтанскіх паста-

новаў уся Сиродня-Усходняя Эўропа

сталася ваеннае здабычу Саветаў, а

дзяржавы, што ў гэтай часе Эўропы

з'яўляюцца савецкімі саталітамі. Спа-

сярод усходніх-эўрапейскіх дзяржаваў

найбольш увагі аддавалася пытанню

Польшчы. Польская пытанне разгля-

далася ў двух галоўных аспектах:поль-

скія граніцы на заходзе і ўсходзе і пы-

танне стварэння новага польскага ўраду.

У Лёндане знаходзіўся тады

польскі эзэльны ўрад, вызваны за-

хаднімі дзяржавамі, а ў Любіні, пад

ахаронай савецкай арміі, польскі Любі-

лінскі Камітэт, які Саветы вызвалілі

з польскімі часовыі ўрад. Заходняе дзяржавы

імкнуліся мець вольную і незалеж-

ную Польшу із славодомі выбарамі,

Сталін жадаў бачыць Польшчу «дэма-

кратычнай», так, як гэта слова разуме-

юць бальшавікі.

У справе Польшчы Чэрчыль выразіў-

ся даслову: «Я больш цікавлюся пы-

танне суворонай незалежнасці Поль-

шчы і яе свабоды, чымся ейнімі грані-

цамі...». Што найбольш ляжыць на сор-

границі да лініі Одры і Заходнія Най-

шытапанскай нацыі і дзеялічага мы

з рокамінсці за землі ўсходнія. Шчодрая заплата за сымбалічны ўздел

гэта — што Польшча павінна быць воль-

ная і суворонная... Вялікабрытанія

На Ялтанская канферэнцыя была пад-

авана міякі матарыяльных інтарэсаў

у станоўленія, што за ўздел у вайне су-

Польшчы. Ейны інтарэсам зъяўляеца працы Японіі Савецкі Саюз атрымае ба-

толькі гонар, так як мы хапіліся за меч гаты нафтавымі крывінамі японскі пай-

у вабароне Польшчы супраць бруталь-

дзёны Сахалін, важныя із стратэгічна-

на гітлераўскага нападу. Ніколі не зга-

джуся на іншую развязку, якай не га-

вы, адзін незамярзоўчы порт у Ман-

рантавала-б Польшчы быць вольнай і джары і ўсходнісібірскую і манджур-

незалежнай дзяржавай. Маю толькі ад-

ну засцярогу: я на веру, што воль-

насьць Польшчы будзе выкарыстаная.

У вабрунтованье такога дамагання

Сталін падаў, што ён і Молатаў будзе

інтыры, для варожай акцыі супраць Са-

мвола-б Польшчы быць вольнай і джары і ўсходнісібірскую і манджур-

незалежнай дзяржавай. Маю толькі ад-

ну засцярогу: я на веру, што воль-

насьць Польшчы будзе выкарыстаная.

У вабрунтованье такога дамагання будзе

з'яўляцца савецкі Саюз. Але толькі ад-

ну засцярогу: я на веру, што воль-

насьць Польшчы будзе выкарыстаная.

На падставе супрацьвайсція савецкі Саюз атрымае ба-

толькі гонар, так як мы хапіліся за меч гаты нафтавымі крывінамі японскі пай-

у вабароне Польшчы супраць бруталь-

дзёны Сахалін, важныя із стратэгічна-

на гітлераўскага нападу. Ніколі не зга-

джуся на іншую развязку, якай не га-

вы, адзін незамярзоўчы порт у Ман-

рантавала-б Польшчы быць вольнай і джары і ўсходнісібірскую і манджур-

незалежнай дзяржавай. Маю толькі ад-

ну засцярогу: я на веру, што воль-

насьць Польшчы будзе выкарыстаная.

У вабрунтованье такога дамагання будзе

з'яўляцца савецкі Саюз. Але толькі ад-

ну засцярогу: я на веру, што воль-

насьць Польшчы будзе выкарыстаная.

На падставе супрацьвайсція савецкі Саюз атрымае ба-

толькі гонар, так як мы хопіліся за меч гаты нафтавымі крывінамі японскі пай-

у вабароне Польшчы супраць бруталь-

дзёны Сахалін, важныя із стратэгічна-

на гітлераўскага нападу. Ніколі не зга-

джуся на іншую развязку, якай не га-

вы, адзін незамярзоўчы порт у Ман-

рантавала-б Польшчы быць вольнай і джары і ўсходнісібірскую і манджур-

25 Сакавіка у Радые „Вызваленне“

Пачынаючы з вечара 24 сакавіка сёлета і цэлы наступны дзень 25 сакавіка 1955 г., у дзень 37-ай гадавіны абвешчаньня незалежнасці Беларускай Народнай Рэспублікі, Беларускай Сэціяльной Савецкай Радыи „Вызваленне“ перадавала 24 разы на Бацькаўшчыну спэцыяльную аўдысьню, якую ніжэй звямяшчэніем поўнасьцю для абзяямененія з ёй беларуска-га эміграцыйнага грамадзянства.

Сяньняшнію праграму прысыячаем 37-ым угодкам абвешчаньня незалежнасці Беларускай Народнай Рэспублікі. Незалежнасць гэтага была абвешчана ўрэчыстасцю ў Менску 25-га Сакавіка 1918 году Радай Беларускай Народнай Рэспублікі.

На ўступе праслушайце сыпей «Свайму народу», — слова Янкі Купалы, музыка Куліковіча. (ссылаюча слова верша)

ДАРАГІЯ СУРОДЗІЧА! БРАТЫ БЕЛАРУСЫ!

Дзень 25-та Сакавіка ёсьць днём вялікага беларускага нацыянальнага съвята, бо ў гэты дзень у 1918 годзе ў Менску была абвешчана незалежнасць Беларускай Народнай Рэспублікі. Мінула ўжо 37 год ад гэтага векапомнага дnia і 37-мы раз Беларусы, што ўнікі бальшавіцкага панявленія і зізнайшіся ў вольным съвеце, съвятуюць урачыста і вітаючы адзін другога ўзаемна з гэтым вялікім нацыянальным Съвятым. Па гарадах і местах вольнага съвята, дзе жывуць Беларусы, разносяцца гукі беларускага нацыянальнага гімну, лунае беларуская народная песня, а кліч «Хай жыве вольная і незалежная Беларуская Народная Рэспубліка» злучае нас усіх разам з вами, дараіга браты, у ваду многамільённую беларускую сям'ю. Нашы думкі злучаны ў вадно і съкіраваны да нашай маці Беларусі, што крывавіцца ў кайданох бальшавіцкай няволі; да беларускага народу, які, абладаны з усяго, што здабыў працавітым мазалём, з'есці калгасную паніччу, або вырваны спад родных стрэх, церпіць лёсвязы, прырываючы замаленія глыбін ў шахтах, выцярбліваючы бязъмежныя ашпары сібрскіх тайг, узорваючы дзікую цаліну Казахстану; передусім жа думкі наши імкніцу да тых наших братоў, што дойтімі гадамі съягніць у шматлікіх савецкіх вастрогах.

Наша радасць з прычыны зайнавання вялікага гістарычнага акту 25-га Сакавіка прайяўляеца ў вольным съвеце у вялікіх урачыстых сходах і малебінах, нас вітаючы шматлікія вольныя народы.

Месца-ж, скулу праравалася гэта жыветворчая крыніца беларускага незалежнага дзяржаўнага жывіцца слаўны Менск — маўчыць, як у жалобе, маўчыць, бо скаваны ярмом бальшавіцкай тыраніі.

Ужо съвітаць начало, як чалавек прыпыніўся каля густое няроўнае агадожы. Застукаў брамкаю і пхнүй ўсе каленам. Забрахай сабака, зядла захорон, кінуўся пад чалавека, заскроб кіціямі па вільготным крысе салдацкага шынялю.

— Галас, Галас! — горача загукаў чалавек.

Сабака адбіць і брахай, пачаўшы павільваць хвастом.

— Галас, не пазнаў? Ах ты, дурны!..

Сабака радасна завішчаў, пабег, абліці гаспадара пярэднімі лапамі, лізнуў у твар. Чалавек ўсё стаяў, аж пакуло не прашыло сабачае захапленіне. Тады ўзыўшы ў ганак, спусціў з плеч клунак. У сеніцах ужо стукалі хатнія дзъверы — сабака кагосьці пабудзіў сваім брэхам.

— Хто?

Голас з сянец чуваць быў малады, жаночы, хрыплаваты ад сну.

Чалавек на ганку ад гэтага голасу падняў галаву і падаўся кркну назад.

— Хто? — зноў запытала жанчына.

— Гаспадар.

— Які гаспадар?

— І здагадаўшыся, загаласіла:

— А Божачка-ж мой! Ляўон!

Яна з грукатам адкінула ад дзівярэй завалу, і Ляўон Бушмар пачаў знаёмы пах сяней. У кухні жанчына запаліла гаёзку, і тут Бушмар апачянеў, глянчыўшы на жанчыну. Яна таксама на зусім мусіце вольна пачувала сябе: стаяла ля печы маўкліва, спусціла ўніз рукі і не гаварыла болыш ні слова. Твар яе густа ружавеў.

— Ты... тут? — запытала Бушмар.

— Служу... Ты як напісаў тады адразу быў, каб хоць каго маці ўзяла рабіць... дык я нанялася.

— Нанялася?

Жанчына маўчала. Глыбокае непаразуменіе прайшло па Бушмаровім твары.

— А маці дзе?

— Маці хворая... Не ўстае... другі ўжо тыдзень.

Бушмар адчыніў дзверы ў чистую хату. Жанчына запаліла лямпу. Маці прачнулася, пачала ад радасці плацань, гаварыць і стагнаць.

Маладая жанчына колькі разоў выходзіла і ўваходзіла — пачыналася дзённа гаспадынская таўкітня. Бушмар не захапеў адпачыцца, пасядзеў каля маці, пераапрануўся ў сваю цыціўльную адзежу і адразу пайшоў на сялібу. Сабака весела гаварыць съледам за ім. Бушмар аглядзеў непапраўленую агароджу, непадградзеную салому, незачыненыя вароты на прыбылку, чучыніцае з студні вады, паспрабаваў, ці добра ходзіць коварат.

Як і заўсёды, пануры быў выгляд яго. Але ён стрымліваў моцных рук сваіх пры гэтай малой работе — гэтакім захапленнем поўнілася ўся істота яго. Пахадзіўшы на дзварэ, ён выйшаў за гумно. Там съкідаўся сялібы ўзгорак глыбока ўніз, у рэчку. Пад стагоднімі дубамі прэла леташнія лісіцы. Малады ельнік збудзіў цёмную зеляніну з пампаваною лукою. З трох бакоў быў дубняк і ельнік. З чацвертага горбілася

2. Асноўныя законы Беларуское Народнае Рэспублікі зацвердзілі Устаноўчы Сойм Беларусі, скліканы на падставе агульнага, роўнага, беспасярднага, тайнага і працарыянальнага выбарчага права, бяз розніцы роду, нацыянальнасці і веравызнанія.

3. Да часу, пакуль збіярэнца Устаноўчы Сойм Беларусі, заканадаўчая ўлада Б. І. Р. належыць Радзе Усебеларускага Звязу — Радзе Беларуское Народнае Рэспублікі.

4. Выканавчая й адміністрацыйная ўлада ў БНР належыць Народнаму Савету Беларускага народнага ўрада.

5. У межах БНР абвішчаецца свабода слова, друку, схода, забастовак, саюзаў, бяззым'ёўская свабода вераўызнанія, недатыкальнасць асобы і памешканія.

Як бачым, воляя нашага народу было мене вольную ў незалежную Беларускую Рэспубліку, з поўным дэмакратычным ладам, з захаваннем усіх людзіх свабодаў і вольнасцяў. І калі сяньня мы на імамічы гэлага, дык толькі таму, што край наш апанаваў бальшавіцкіх насліствства, накідаючы на наш волялюючы народ сваю савецкую тырапію, сваю ашуканчую фікцыю дзяржаўнай насьці гэтак званую БССР.

Але дарма. Ані тырані, ані фікцыя ня перымяжыла нашага волялюючага духу.

Ахоплены трывогай за лёс сваёга народу, Янка Купала ў 1918 годзе, калі, якіх пісаў, насліў «сусветных змен віхры», напісаў свой пальменны верш «На сход», які цяпер гучыць беларускім жывым заклікам да змагання за сваё вызваленіе.

В. Жук

Пасля гэлага быў прадэкламаваны верш Янкі Купалы «На Сход» і працягваліся беларускі нацыянальныя гімны «Мы выйзім шыльнымі радамі».

Дзяякоўшы стараннямі кіраўнікоў Зтуртаванія Беларуса ў Штаце Ілінойс дынінскімі нацыянальнымі правіламі беларускага нацыянальнага жывіцца ў гэтым Штаце (асабіўка ў Чыкаго), дзень 25 сакавіка сёлета быў абвішчаны губернатарам Штату Беларускім Днём, да належнага ўстаноўчага збору збожжаваючай гаспадаркі. Агульны збор збожжаваючай гаспадаркі да 1960 году павінен быць дадзены на ўсім СССР да 10 мільярдаў пудоў, а вытворчасць прадуктаў плянаваныя на 1955 годзе на 10% вышэйшыя за 1954 годзе.

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакавіка гэлага году Беларускім Днём па Ілінойсі»

«Дзяякоўшы піктніку 25 сакав

Літаратурны Дацак

Журботныя струны

(Заканчэнне з № 12-13)

НЯПОСЛУХУ ДЗІВАЦКАГА САКРЭТ
Патоляй съвет ня лашчыў нас ніколі,
і прыкрым быў чужкы ля хаты сълед.
«Ля родных стрэх шукайце, дзеци, волі», —
пакінуты вучыбӯ нас заповет.

А мы пайшлі такі у белы съвет
пад націкам нясыцерпнай гідкай голі...
Як гнеў раба, съцікаеца ад болі
ніяпослуху дзівакага сакрэта.

І ганьбіцца замлі ружковы цвёт,
зънішчаеца на зыбкіх плынях золі...
Які-ж пакінем дзецим запавет,
пакутнік зънявераныя долі?

Паўторым нешанованы, а мо'...
...Съмяротнае зямлі чужкай ярмо.
Венцэуля, 25. 3. 1954

ВУЗКІ СТРЫБ ДУГІ

Сонца плавіцца, а я, дзівак, бажуся,
што съвет плыняю ільдзяна ацёк,
што нязручна чалавеку у кажусе
разъмінца з пакалечаным жыцьцём.

Прыдзівіцеся, як корчыцца між вулак,—
нібы старац... На далонах жоўтых рук
перед кожнаю пад поўсюдно тлустай муладай
падымаета растаптаную зару,

на кавалкі пашматкованую ўчора...
У правалінах вачей — вагоні і плач.
Мы, сплыніўшыся, стаім на пляцы чорным
ля патухшага даўнім-даўно цяпала,

або спорым у бязладніцы таропкай
каля прасел бзубцівяньелых вразд жыл,
падстаўляючи пыталінкі пад кропкі,
а над клінікамі — кропкі і крэжкы...

Сонца-ж плавіцца... Вялікі почуў сілы
у крэжкі гарачай. Думак бег — туго!...
Падпаўзаем, як вужы, пад камень сівы
з прыладованай на вузкі стрыб дугі...
Венцэуля, 31. 1. 55

СЯБРОМ

Мягка съцелюць, ды мулка спаць,
і ніяк мне цяпер ня съпіца,
калі зноў, каб душу расльяць,
калуающа ў сэрцы съпіцай.

У той памятны дзеля некаторых вечар Аміля была такая,
як і кожны раз, — маленкая, блізкія. Яна навет больш, як
заўёды, працедзела ў яго на каленях. Але-же, калі ён па-
мнуўся давесці яе да самага дому, яна сказала скроў пры-
гадніцы съмех:

— Я адна перабагу, а ты йдзі.

Зъвярыная трывога ўжалола яго. Ён, як з помстаю, да болі
съцісніў яе пальцы; яна аж закрычала ціха. Ён съцісніў руку
ей яшчэ мачней.

— Бяжы! — як бура дыхнуў ён.

І сам пайшоў, але злосная трывога не пакідала яго. Як на
тое ўсёроўна ішлося. З пайдарогі ён вярнуўся ў вуліцу і пры-
пыніўся каля знаёмае хаты. Праз акно ён убачыў, як Аміля
стаяла алея і моніа съмлялася. У хаце чулася мужчын-
ская польская мова. Нешта яго цюкнула. Ён падбег да вакна
з дверя і ўбачыў з другога боку стала польская жаўнера, з
афіцэрскім нашыўкам на зялёнім салдаткім сурдце. Буш-
маровы вочы ў той-же момант зажмурлыся, губы съцісніліся.

Па вуліцы хадзіла колькі жаўнераў. З сваім польскимі на-
спрытнімі жартамі, яны зазіралі ў вонкі, дзе былі дзяўчы-
ні. Бушмар пайшоў на прыгуменне і сеў на бярвеньніх.
Быў ён тут нядоўга. Забралі дзіверы і дэзве постасі па-
шылі на вуліцу. Бушмар краўся съледам. Ён чуў, як Паляк
дробна съпяў кавалерыйскім жартамі, а Аміля, як шамкамі
зъвінела вясёлым съмехам і прарабала адказваць нешта, пад-
рабляючыся пад польскую мову:

— Цéпер позна...

— Панна муві «цéпер» — хо-хо!

Палік сам рагатаў і ўсё трывамаў за руку Амілю. Бушмар
съледам за імі выйшаў за апошнюю хату. У галаве яго сту-
кала кроў, ён трывамаў за зубахи губу і краўся ззаду. Стараўся
даслухаць гарвокі. Тут яму зноў прыйшлося прыпініцца і
стаяць пад дрэвам. Паляк дубга трывамаў Амілю, пасылаў павеў
назад у вуліцу. Яна ўсё съмлялася, весела і гульліва. Бушмар
рвався падбечы для іх. Нарэшце яна зноў пайшла з ім з вуліцы.
Так Бушмар прастаў дўгага. І што больш за ўсё страся-
нула яго, гэта Амілю съмех, такі бесклапотны, шчыры, вясё-
лы. І гэта-же знаёмы яму.

Бушмар пайшоў уже думаць. Ён цярпеў і дачакаўся канца.
Было за палавіну ночы, калі ён убачыў Паляка аднаго. Той
ішоў дарогаю, мінаючи ў баку лес. Бушмар паўзі лес абавег
кругом і пайшоў настустрэ.

— Хто? — гукнуў паручнік.

— Чалавек! — гукнуў у вадказ Бушмар, падняў угару ру-
кі і стаў так на дарозе.

Паручнік пайдоў, трывамаўся за рэвалівер.

— Сконт?

Бушмар як стаяў, кінуўся наперад і грунуну кулакамі па-
ручніку ў грудзі. Той адно зъвіўся Бушмару пад ногі і духу
не казаў.

Можа-б і ня лішне ўзялі-б на падазронасць Бушмара, каб
ён праз дзён два недзе ня зьнік з дому. Назаўтра пасыля за-
бойства паручніка знайшлі пасыяд дарогі, і съледзтва начало
трэсці кожную хату. Былі і ў Бушмара, але нічога не даво-

Не засну, — пастаю, пакуль,
абаруся на кій вішнёвы,
каб, зірнуўшы на цені куль,
съцерагліся начныя совы...

Калі-ж, часам, нясперны змор
пераможа мяне, — скажыце,
што упала з плячай ярмо,
калі сэрца съмяротна выша...

Венцэуля, 14. 12. 54

ЖЫЛАЧКА

Пад кашуляй зь беларускага радна,
што пашылі на дарогу у нястачы,
вельмі моцна б'еща жылачка адна,
і здаецца яна гэтакай гарачай,

што раптоўна загарыцца й распяча
і нічога не пакіне ў белым целе...
Абясьцілены шкілет маіх плячей
падпраеца ўначы гарбатым ценем.

І ніякіх прасвятыніяў. Лекары...
Хіба-ж мне што скажа лекар ці знахар той?
Каб жывога зь няжывымі прыміръці
і хадзіць да «інжынераў душ» няварта.

Пашчапаны землятрусам, белы съвет
у душы пачуццяў съветлых не замуляў:
спавяшчаюць мне, што жылачкі сакрэт —
у раднінай на плячох маіх кашулі...

Далікатных, каб прынесці мяккасць сну,
ня прыму і не надзену — не спакусяць.
Не сябрую з думкай: «лягу і засну,
і ніколі — бесклапотны — не прачнуся...»

Пацярплю. Тканінау калянага радна
не цярплю ісціцца пякучасць заспакою,
каб пад сэрцам гэта жылачка адна
не давала мне ніколі супакою.

Венцэуля, 8. 1. 1955

НА ГАНЬБІШЧЫ СЛАВЫ

Прыляж да зямлі і паслушай, як кліча
апошняя змрочнага часу гадзіна...
Ля Сожу, Дняпра, калі Свіслачы, Піці
калоцяцца грудзі падбітай Радзімы;

і стогне, як гораў цяжкія абвалы,
як буры, як роскат магутны улевы,
ад гора, ад крываў на ганьбішчы славы
гарачае цела, налітае гневам.

Рубіце, бы вогнены выліў вулькану,
зьнішчэнне свой поступ на твары ста-
[годзьдзя].
Хто-ж выйдзе, каб боль нашу вечнасці
[кану],
і скажа апошняе: «Досьць-жа! Годзе?»?

Крывёю ждунеры Крывіцкай Пагоні
шчыхі паласкалі на бітнішчах пушчаў
каб жоўтыя горды на руністых гонях
ня съмелі спакою нашчадкаў разлушки,

кранацца вазёрнага звонкага плоду,
пышчынкі адзінай, пылінкі ад спору;
каб рочак блакітных жывільнія воды
ім сталіся пострахам скрутнага мору;

каб вобразы волатаў — продкаў — паўсталі
з байніцаў Нямігі, з Высокага места*) —

каб голас мячоў зь беларускага сталі
азваўся на покліч нярадасных вестак:

Пачуў я, як моцна, упартыя на кліча
апошняя змрочнага часу гадзіна...
Ля Сожу, Дняпра, калі Свіслачы, Піці
калоцяцца грудзі падбітай Радзімы.

Венцэуля, 21. 7. 1952

Уладзімер Дудзіцкі

*) Месца старадаўнія мены, пазней Троецкая
гара ў Менску Беларускім.

У.л. Клішевіч

Вершы

* * *

Хтось на раблю на клявішах стукаў,
Гукі змаўкалі... то беглі нанова.
Ціха у думках мэлёдью тухаў
Я пераносіў на музыку словаў.

Подых тварэння узносіўся съежы,
Быў ён магутны і быў вялічавы,
Словаў і гукаў губляліся межы,
Рытмы сабсю зъмнялі акавы.

Хтось на раблю на клявішах стукаў,
Съвет расчыняўся ў прыгожасці новы,
Царства чароўных рассыпаных гукаў
Праменем ссыпаліся ў словы.

Каліфорнія, 13 жніўня 1954 г.

* * *

Лямпа гарыць на стале,
Навокал трывога і ціш.
Момант бязъмерна душою гарыши,
Раптам жадаеш зусім акалець.

Хутка праносіцца час,
Съвет мае лямпы патух,
Толькі жывучасці дух
Дзесці у сэрцы ня згас.

Хутка на стане і нас,
Так як і тых, што жылі
Коратка так на зямлі —
Вечным застанеца час.

Слуцак, 5 студзеня 1944 г.

* * *

На Беларусі шмат вазёраў. Асабліва
іх многа на поўначы ў межах Беларус-
кага Павазея. Тут вазёры размешчаны
у нізінах паміж марэнімі градамі і ад-
розніваюцца ад іншых вазёраў Бела-
русы свім складаным рэльефам дна, аб-
токамі, няредка крутымі берагамі. Самае
вялікае вазера — Нарач, якое размешчана
на Мядзельскім раёне; яно займае
плошчу больш за 80 квадратных кіля-
метраў і мае ў сабе шмат прамысловых
састроў рыб.

Цікава насељнікам вазера зъвіль-
ніца рачны вугор. Эта каштоўная ры-
ба выводзіцца ў Сарагасавым моры (Ат-
лантычны акіян). Малікі першапачат-
кова жывуць на вялікай глыбіні. Затым,

Ужо ў наступны дні пасыля прыходу свайго, ён спрабаваў
не падавацца. Але гаварыў ён толькі з самім суседзмі —
мень дачыненне да начальніцтва, хоць і да самага малога, было
для яго горш усялякае пакуты. Ён тады пачынаў зікацацца ад
жадання выказаць ўсё як ёсьць разам. Блытаў словы, на-
рэшце змаўкалі і пачынаў спачатку.

— Чаму гэта залезлы сюды? — сыпаў ён злосна гавор-
каю і паказаў рукой на лес.

— А як-же? На тое абрэзка, — адказаў яму.

— Чаму гэта? — зноў пералітваў ён.

Маўчалі.

— Чаму гэта? Што, у мене лішнє ёсьць, ці што? Можа
вы на той бок лесу палезе?

— Можа я палезем

Беларускія вазеры

(Заканчэнныне з 5-ай балонам)

лейскай нізіны, у якой размешчаны там, вадзянімі лільямі, аерам ды іншыя вазеры Нарач, Мястра і цэлы рад іншых, паказае на складаны і наагул тыповы для паўночных беларускіх вазёр характеристар разьвіцца.

Вялікая група вазёраў размешчана на паўночных заходзе Беларусі ў малійнічай узгоркавай мясцовасці каля гораду Браслава. Гэта вазёры Дрыўяты, дзвайное вазера Снуды-Струтса і кірху адасоблена ад іх на заходзе — вазера Дрысьвяты. Самае буйнае з іх апошняе; яно займае плошчу 45 квадратных кіляметраў. Цяпер на вазеры пабудавана гідроэлектрастансця, якая выкарыстоўвае энэргію вазёрнае вады.

Цікаве Лепельскае вазера. З паўночнага боку да яго далаучаецца нізіна, якая ў далёкім мінульым была дном суседняга вазера Ворань. Кірху на ўсход да Лепельскага вазера далаучаецца сваесаблівая грамада земляных наносаў, адкладзеных працяглай тут ракой яшчэ ў ледавіковы перыяд. Але, калі ледавік зник, зынкалі рака, а ёйныя наносы засталіся на месцы і ператварыліся ў невялікія абточки.

У вазера ўпадае рака Эса і выцякае прыток Заходні Дзвіні — Ула. Раней яны ўваходзілі ў систэму Бярэзінскага ваднага шляху, пабудаванага яшчэ ў канцы XVIII стагоддзя з мэтай выважу лесу з паўночных паветаў былой Менскай губерні. Аднак у другой палаўніне XIX стагоддзя ў вінку канкуранты чыгунак гэтае водная систэма прыйшла ў заняпад, і рух па ёй спыніўся. Цяпер толькі размешчаныя ля места Лепела старыя шлюзы нагадваюць аб існаванні былога воднага шляху.

У сярэднія частцы Беларусі вазёры сустракаюцца значна раздзеяныя і вялікіх памераў не дасягаюць. Тут паверхня пе-расечана шматлікімі рэкамі. З іхнай дапамогай старажытныя вазёры былі спущаны і ператварыліся ў дзялянкі рэк.

Так было, прыкладам, з вазерам Палік, праз якое працякае цяпер Бярэзіна ў межах Барысаўскага раёну. Шматлікія вазёры сустракаюцца на Палесьсе. Больш буйныя з іх прадстаўляюць сабой рэшткавыя вадаёмы ад старажытных вялікіх вазёраў. Решта часоў, чы ўсё зьяўляюцца старымі забясьпечанымі нашых атакай у ціхакіянскіх прасторы. Мэтай расейскіх вазеных апрацоўкі ў Далёкім Усходзе ўзводілі звылістымі юстужкамі. Асабліва многа такіх вазёраў супрадавае раку Прывіць. Часам сярод іх сустракаюцца нізычай глыбкай. Гэтая акалічнасць звязаная з тым, што, прасочваючыся на глыбіні, возёрыны воды раставараюць крэйдавыя пароды, якія заходзяцца там, і выклікаюць асадак дна.

Вазёры Палесьсе амаль заўсёды простираюцца па сваіх абрывах. Верагі іх нізкія, ніядрка забалочаныя, парослыя чаро-

прайшоў абед. А як выйшлі на ганак, каб разысьціся, той-жэ самы Бушмару брат на сцярпей:

— У мене адrezалі палавіну ўсёе зямлі. Але я хоць толькі гэц на арэнду быў сеў, але о!

Ён ткнуў пальцам на брата.

— О! спрадвеку арэнду плаціў.

— Чаму гэта так? — сказаў Лявон Бушмар.

— Нічога ня зробіш, — сам-жа адказаў Лявонаў брат.

— Нічога ня зробіш, — іншым ужо тонам сказаў і Вінцэнт.

V

Меркля ў лясох. Гусыцілася цёпла неба. Адвячорак цадзіў гаглаўную туманы.

Рэчка ўлілася ў свае берагі, цякла ціха, ціха. Магутнасць вясны жыла ў лясох і ў полі.

Бушмарава постаць чарнелася над рэчкаю. Ноздры яго вагуцьліся і жмурыліся вочы.

Ён зноў быў адзін. Брат пачаў дзён праці па сяльца матынага пахавання. Бушмар-жа яшчэ некалькі дзён, як выбыты з свае каліны, не задумваўся ні над чым. Аміля калія яго чула сябе ніякава, кожны адвячорак пакідала ў сялібе яго аднаго, начаваць хадзіла ў вёску. Можа таму, што ад Бушмары слова цяпер больш як калі цяжка было вышыянць.

— Я пакіну служыць тут зараз, — сказаў была раз Аміля.

Ён не пачуў, ці так нічога не адказаў.

На змроку высокая постаць узвышалася над рэкану лукою. Чалавек маўчай, як і ўсё, што было навокал яго — ўсё жыло толькі веснаваю чудзасцю сваёй. Доўгі стаяў высокі чалавек. Змрок пагусыцей, неба яшчэ не запаліла зорай.

Чалавек азірнуўся і пайшоў паволі назад. Усё таксама вагуцьліся храсты яго носа, бровы зехалі нізка і зрасцілі.

Маленская жанчына ўшла па траве. У руках неслася чарвікі, ад работы ружавеў твар. Яна ўшла подбегам ад гумна Вольнай рукою напраўляла валасты і глядзела кудысьці паверх усяго. Яна напаткалася высокому чалавеку. На адзін момант вочы іх спаткаліся, але чалавек азірнуўся і пайшоў на высокі ганак. Жанчына постаць прыгнулася ад таго ўзорку мужчыны, больш засыпалаася. От яна сядзіла на ганку і абуваеца.

Марудзіц, абцірае ногі аб мокрую траву. Ціха навокал, нікога нідзе няма. Жанчына ўсталіла, яна ўжо гатова была йысці:

— Дык я пайшла ўжо, заўтра на сцвітанкі прыиду, — мнона, каб чулі ў хаце, гаворыць яна тое, што й кожны дзень у гэту самую пору.

Але чамусыці яшчэ марудзіц. Яшчэ нагнілася паправіць шнурок у чарапіку. Шнурок нешта завязаеца доўга, раптам рвеці і яго трэба звязаць.

Ідзе жанчына паволі, унурӯшы галаву, тримаеца роўна, як бы чуючы ўсё яшчэ на сябе той момантны зірк.

Яна ўдзел пайшоў разваленую пуню; пахне з яе прэлая салома і веснавая цвівіль. Тут жанчына пайшла шпарчэй. Але чалавек выбыгавае на ганак і мнона заве сабаку:

— Галас, Галас!

за Чырвонае. Яно акругленнае па сваіх абрывах і ў значнай ступені паасло воднай расылннасці. Ад яго сцёк на кіроўваеца на поўнач да ракі Шчара і на поўдзень да Ясельды па старым Агінскім канале. Падобны харктар маюць таксама вазёры Бабровіцкага, Спораўскага, Чарнае і Белае, якія размешчаныя на ракі Ясельды, у сяроддзіні яе цячэнні. Усе гэтыя вазёры ў ледавіковую эпоху аўгустынскімі вады буйнае прыледаўкае вазера, якое жывіла сваімі водамі старадаўнюю Прыпяць. Пазней, калі ледавік адступіў далёка на ўсход, яно пачало пытчыцца і распалася на асобнія вадаёмы.

У некаторых вазёрах Беларусі ёсьць вялікай колькасць сапрапелю, які можа застаяцца на ракі яшчэ ў сяроддзіні яе цячэнні. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковай фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковай фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковай фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковай фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковай фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковай фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковай фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковай фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковай фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковай фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковай фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковай фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковай фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковай фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковай фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковай фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковай фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

жава-жоўтым суквеццем і рэзкім пахам. Хмызняк гэты лічыцца прадстаўніком старажытнай даледавіковой фле-

Адзін з прыкладаў хвальшаваньня праўды

А. Абрамов і К. Венскій: Западная Украина и Западная Белоруссия (Исторический очерк). Ленінград, 1940, бач. 51.

Кніжка гэта напісаная пасля таго, як СССР захапіў, увесені 1939 году, Захаднюю Беларусь і Захаднюю Украіну, — дзеялі апраўданні гэтага захопу. Гэты «гістарычны начыркі» можа быць прыкладам таго, як пішуцца падобныя начыркі ў СССР, асабліва пачынаючы з трэціцых год. Схэматычна і нераўнамерна аўтары хоцьца падаць гістарычны образ Беларусі й Украіны, пачынаючы ад пляменея пары для 1940-га году — падаць у вясцілельны патрэбным камунізму. Я разгляжу галоўную тое, што датыкаецца да беларускія часы «начыркі». Аўтары прадстаўляюць гісторыю не такой, якой яна была, але якая ім у даную часіні патрэбная. З гістарычнымі фактамі ёй датамі яны ані ня лічыцца. Прывяду колькі прыкладаў. У іх «расейскі, украінскі й беларускі народы на сваіх пляchoх вынеслі манголататарскую ярмо» (б. 6). Татарскі наход, што быў 1237—1241 гг. паводле іх адбыўся «пад канец 12-га ст.» (б. 7). Тымчасам у Беларусі татарская ярма ніколі ня было. У гэтым-ж часе, паводле аўтараў, «княства літоўскія» вадодала беларускім і украінскім землям: Княствам Палацкім і Галіцкім (!) (б. 7). У аўтараўмагнаты 16-га ст. праганілі із сваіх земляў сялян (б. 8), калі было наадварот — старалісі засялялі землі, каторыя бязь людзей ня мелі тады значэння.

«Польскія» паны быццам забаранялі Беларусам у 16-ым ст. гаварыць побеларуску. Калі-б гэта было сказана пра час паміж дзіўнай съветнімі войнамі ў дачыненіі да Захаднюю Беларусі, дык была-б частка праўда, бо тады да інтэлігентна, гукаючага на правінці (ні на Вільні) пабеларуску, чаплялася польская паліцыя, арыштавала ў выпытываўала¹). Падобна ў тым часе было (дый цяпер здарэцца) у Беларускай ССР, дзе інтэлігентаў уважаюць за «національнаў» (національных демакрату) і ім пагражае арышт і засланнне. Гэта таксама хакарыстычна: беларускі інтэлігент, каторыя шануе сябе ў свой народ і дзеялі таго гукае чыстай сваёй мовай, ня можа на быць нічым падзеялікам камуністам.

Магнатаў і паноў польскіх у 16-ым ст. у Беларусі ня было, павосталі яны пасльеды ня польскія, а спалячаныя. Таксама князі Астроскі ў аўтараў «польскія магнатаў», калі тымчасам у першай чэцверці 16-га ст. яны былі патрэты Бялікае Княства Літоўскага², а з палавіны 16-га ст. — гэта ўкраінскія патрэты. Паходжаныя князі Астроскі ўкраінскага.

У аўтараў Беларусь складаецца толькі із землі, што забрала Расей ў часе першага падзелу 1772 году польска-беларускай Рэчы Паспалітай і Беластоцкага акругі (б. 27). У сваім нізведанні гісторыи аўтары яны не зацемлі, што, так пішуць, з Беларусі вылучаюць беларускі землі, забраныя Расей у часе другога і трэцяга падзелу Рочы Паспалітай, наймаўшы на плячы аўтараў яны землі, калі 4/5 Захаднюю Беларусі, пра катоўру пішуць.

Начыркі на толькі вельмі тэндэнцыйны, але ёй наўажны. Аўтары ані не пашупліся хоць-бы троху настудыяваць свою тэму. У іх, аж пакуль не настаяў СССР, Беларусь на працягу ўсёя сваёй гісторыі быў і ювол. Пра тое, што Бялікае Княства Літоўскага было гаспадарствам беларускім, у аўтараў яны мовы.

Начыркі на толькі вельмі тэндэнцыйны, але ёй наўажны. Аўтары ані не пашупліся хоць-бы троху настудыяваць свою тэму. У іх, аж пакуль не настаяў СССР, Беларусь на працягу ўсёя сваёй гісторыі быў і ювол. Пра тое, што Бялікае Княства Літоўскага было гаспадарствам беларускім, у аўтараў яны мовы.

Кіруючыся адымі, бальшавіцкай методай, дзеялі лепшага пераканання, прымешаваць праўды да маны, аўтары ў некаторых місцях кажуць праўду, гэта, у іх чытае: Палажэнне ўкраінскага, ў беларускага сляянства ў місцоўцах, што адыйшлі паводле разьдзелаў Польшчы да Расей, не зьяўліліся (б. 27). Палажэнне сляянства мала цікавіла царскую ўладу — «галоўна — каб не бунтаваліся, дзеялі гэтага заходніх губерні, як звалі Беларусі і заходніх часы Украіны, быў перапоўненыя войскамі» (б. 28).

Пішуць пра шкоды, што прынеслі беларускаму народу веанія падзеі ў часе паходу Наполеона ў Расею, аўтары зазначаюць, што «мала лепшое было палажэнне сляян у тых місцоўцах, дзе ня было веаніх дзеяній». Там (расейскі) урад рэзка павялічыў падаткі, дзеялі гэтага заходніх губерні, як звалі Беларусі і заходніх часы Украіны, быў перапоўненыя войскамі» (б. 28).

Відавочна, незабытыя яшчэ ўспаміны дзядоў пра паўстанніе 1863-га году ў съвежай беларускай літаратуре праўзу яго прычыніла аўтараў сказаць часы праўды³). Яны кажуць, што ў гэтым падстаннію ў Беларусі бралі ўчастьце «шырокія народныя масы». У паўстанні «вялікую ролю гуляў роўнадынны дзеяч Кастусь Каліноўскі», каторы яшчэ пе-рад паўстаннім выдаваў «беларускай мовай падзэмны часапіс — «Мужыцкія Правды». Каліноўскі, «гэты выдатны правадыр беларускага народу», «кіраваў каў побеларуску, значыцца ён, не баяў-

ся, а калі не баяўся, дык ён быў здолънікі рабіць штось супраць Польшчы.

²) У падзяку Богу за перамогу над маскоўскім войскам 1514-га году пад Борсюкі князь К. Астроскі часткава паславаў новыя, а часткава аднавіў трох праваслаўных цэрквей ў сталіцы гаспадарства Вільні.

Гэта таксама, што «національны ўціск пасля гэтага паўстаннія павялічыўся. Беларускі й украінскія землі раздаваліся расейскімі панам. Царызм імкнуўся русифікація гэтыя край» (б. 30).

Там, дзе праўда адказаў тэндэнцыям аўтараў, яны яе падаюць. Гэта, праўда, што Палякі вельмі ўцікалі Беларусу ў прылучанай у 1921 годзе да Польшчы Захадніх часыці Беларусі. Але ёй тут наядайлівасць аўтараў аўсянілася праўляніем. Гэтак, не калі 200 беларускіх пачатковых школаў злыўкідвали Палякі ў 1922-ім годзе, а калі 500⁴. Не мянююць аўтары ё калі 250 злыўкідваных Палякамі беларускіх пачатковых школаў, адчыненых Беларусам у канцы 1920-га і пачатку 1921-га году, у часе званае Сярэдніе Літвы ў Ашмянскім, Валожынскім, Лідскім, Маладечанскім і Свінцянскім паветах. Няма ў начырку пра злыўкідванье польскай адміністрацыі беларускіх гімназій у Будзеве (Будзлаве) Вялейскага павету, у Радашковічах, Нясьвіжку, Клецку, Наваградку і на апошку, у Вільні.

Беларуская вучыцельская сэмінарыя была зачыненая Палікамі на ў Свістоўвічах» (б. 35), але ў Свістоўчы Баўкавыскага павету. Наагул паданы аўтарамі абраз польскага ўціска ў Заходній Беларусі, у якім падыходзіць польскім урадам, стысцічай, чаплялася польская паліцыя, арыштавала ў вымытуўала¹). Падобна ў тым часе было (дый цяпер здарэцца) у Беларускай ССР, дзе інтэлігентаў уважаюць за «національных демакрату» і ім пагражае арышт і засланнне. Гэта таксама мае хакарыстычна: беларускі інтэлігент, каторыя шануе сябе ў свой народ і дзеялі таго гукае чыстай сваёй мовай, ня можа на быць нічым падзеялікам камуністам.

Расейскі ньюёрскі месячнік «Соціалістичны Вестнік» у нумары 2—3 за прылучаны 1955 г. перадрукаваў аўтентичны савецкі дакумент, які кідае працэс. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў. У ЦК і СНК ёсьць весткі, зь якіх відаець, што масавыя беспарадковыя арышты ў вёсках істотна зменшыліся. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў. У ЦК і СНК ёсьць весткі, зь якіх відаець, што масавыя беспарадковыя арышты ў вёсках істотна зменшыліся. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў.

Расейскі ньюёрскі месячнік «Соціалістичны Вестнік» у нумары 2—3 за прылучаны 1955 г. перадрукаваў аўтентичны савецкі дакument, які кідае працэс. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў.

Расейскі ньюёрскі месячнік «Соціалістичны Вестнік» у нумары 2—3 за прылучаны 1955 г. перадрукаваў аўтентичны савецкі дакument, які кідае працэс. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў.

Расейскі ньюёрскі месячнік «Соціалістичны Вестнік» у нумары 2—3 за прылучаны 1955 г. перадрукаваў аўтентичны савецкі дакument, які кідае працэс. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў.

Расейскі ньюёрскі месячнік «Соціалістичны Вестнік» у нумары 2—3 за прылучаны 1955 г. перадрукаваў аўтентичны савецкі дакument, які кідае працэс. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў.

Расейскі ньюёрскі месячнік «Соціалістичны Вестнік» у нумары 2—3 за прылучаны 1955 г. перадрукаваў аўтентичны савецкі дакument, які кідае працэс. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў.

Расейскі ньюёрскі месячнік «Соціалістичны Вестнік» у нумары 2—3 за прылучаны 1955 г. перадрукаваў аўтентичны савецкі дакument, які кідае працэс. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў.

Расейскі ньюёрскі месячнік «Соціалістичны Вестнік» у нумары 2—3 за прылучаны 1955 г. перадрукаваў аўтентичны савецкі дакument, які кідае працэс. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў.

Расейскі ньюёрскі месячнік «Соціалістичны Вестнік» у нумары 2—3 за прылучаны 1955 г. перадрукаваў аўтентичны савецкі дакument, які кідае працэс. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатнікі з сялянскіх паводжаніяў падзялнае высыленне ў вобласці ўціска і краеу калія ста тысячаў сем'яў.

Расейскі ньюёрскі месячнік «Соціалістичны Вестнік» у нумары 2—3 за прылучаны 1955 г. перадрукаваў аўтентичны савецкі дакument, які кідае працэс. У ЦК і СНК ёсьць заяўку на беззлатн

